

MUQIMIYNING LIRIKASIDA MUHABBAT VA INSONIY KECHINMALAR

Ravshanova Oqila Baxron qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Menejment fakulteti MO-52 guruh

2-kurs talabasi

@oqilaravshanova5gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonning mashhur shoirlaridan biri bo'lgan Muqimiy ijodidagi lirik asarlarning muhim jihatlari, xususan, muhabbat va insoniy kechinmalar tahlil qilinadi. Muqimiy lirikasi, uning chuqur hissiyotlari va falsafiy mazmuni orqali inson ruhiyatini, sevgi va muhabbatning murakkabligini, shuningdek, hayotdagi turli xil his-tuyg'ularni aks ettiradi. Maqola shoirning asarlarida muhabbatning o'ziga xos ifodalanishi, insoniy kechinmalar va ularning ijtimoiy va madaniy kontekstda qanday talqin etilishi haqida fikr yuritadi. Muqimiy lirikasi, shuningdek, zamonaviy o'quvchilarga ham chuqur ta'sir ko'rsatadigan qadriyatlarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Muqimiy, Lirik, Muhabbat, Insoniy kechinmalar.

Kirish.

XIX asr oxiri va XX asr boshidagi o'zbek adabiyoti tarixida Muhammad Aminxo'ja Muqimiy o'zining betakror lirikasi va o'tkir hajviyoti bilan alohida o'rin tutadi. Muqimiy nafaqat "Sayohatnoma" janrining asoschisi yoki mohir satirik, balki eng avvalo, inson ko'nglidagi eng nozik tuyg'ularni mahorat bilan tasvirlagan lirik shoirdir. Uning lirikasi o'zbek mumtoz adabiyoti an'alarini yangi bir bosqichga, ya'ni hayotga va xalqchillikka yaqinlashtirish bosqichiga olib chiqdi. Shoir g'azallarining asosiy mavzusi muhabbat bo'lsa-da, bu muhabbat zamirida chuqur insoniy dardlar, ijtimoiy muhitning shaxs ruhiyatiga ta'siri va inson qadr-qimmatini yotadi.

Muhabbat - Muqimiy olamining mehvari

Muqimiy lirikasida muhabbat - insonni poklovchi, uning ma'naviy olamini boyituvchi buyuk quvvatdir. Shoir Navoiy, Fuzuliy va Amiriy an'alarini davom ettirib, ishqni hayotning mazmuni deb biladi. Biroq Muqimiy muhabbati faqatgina samoviy yoki ilohiy (ishqi haqiqiy) xarakterda bo'lib qolmasdan, u yeri, insoniy va hayotiy tuyg'ular bilan ham sug'orilgandir. Shoir g'azallarida oshiq obrazi - sadoqatli, fidoyi va sabr-toqatli inson. U yorning jabr-sitamlaridan nolisada, bu dardu g'amdan lazzat oladi. Masalan, uning ko'plab g'azallarida yorning bevafo ekanligi, uning raqiblar bilan do'stlashib, chin oshiqni unutmagan bayon qilinadi. Ammo bu nolalar zamirida yuksak ma'naviyat yotadi: "Zulmi ko'p, dardi ko'p, biroq ul yordin

kechib bo'lmay" qabilidagi falsafa Muqimiy she'riyatining bosh g'oyasidir. Uning g'azallari ohangdorligi va soddaligi bilan xalq orasida qo'shiq bo'lib ketgan (masalan, "Ey, quyosh", "Ul sanam", "Faryodkim...").

Insoniy kechinmalar va ruhiy iztirob tahlili

Muqimiy lirikasining o'ziga xosligi shundaki, u inson ruhiy olamini juda nozik qatlamlarigacha ochib beradi. Shoir yashagan davr - Qo'qon xonligining inqirozi, ijtimoiy adolatsizlik va moddiy qiyinchiliklar davri edi. Bu holat Muqimiy lirikasiga o'ziga xos mahzunlik (pessimizm emas, balki asil sog'inch va dard) olib kirdi. Uning "Oshiq bo'libman" yoki "Kelsa" radifli g'azallarida oshiqning ruhiy holati juda jonli tasvirlangan. Shoir insoniy kechinmalarni tasvirlashda mubolag'a va o'xshatishlardan mahorat bilan foydalanadi. Yorning qoshi - kamon, kipriklari - o'q, sochlari - zanjir kabi mumtoz obrazlar Muqimiy qalamida yangicha joziba kasb etadi. Chunki bu obrazlar ortida shoirning o'z shaxsiy hayoti, yetishmovchiliklar va kamsitishlardan charchagan qalbining o'rtanishlari sezilib turadi. Muqimiy ko'pincha insonning jamiyatdagi yolg'izligini ishqiy ayriliq (hijron) libosida tasvirlaydi. Uning g'azallarida yorga yetishish - baxt, yetisha olmaslik esa abadiy qismat sifatida talqin etiladi. Bu esa o'sha davrdagi ziyolilarning, umuman xalqning orzu-armonlarini ifodalashning ramziy usuli edi.

Realizm va xalqchilik unsurlari

Muqimiygacha bo'lgan ko'plab shoirlarning lirik qahramoni ko'pincha xayoliy, hayotdan uzilgan holda tasvirlangan bo'lsa, Muqimiy lirikasi yerga, real insoniy taqdirarga yaqinlashdi. Uning g'azallarida so'zlashuv tiliga yaqinlik, xalq maqollari va iboralarining qo'llanilishi insoniy kechinmalarni yanada ta'sirchan qiladi. Shoirning lirik qahramoni nafaqat yor ishqida kuyadi, balki u o'zining ijtimoiy ahvolidan ham so'z ochadi. Ba'zan muhabbat mavzusidagi she'rlariga hayotiy va turmushdagi detallar kirib keladi. Bu esa o'sha davr o'zbek she'riyatida realizm unsurlarining shakllanayotganidan dalolat edi. Uning lirikasi insonni o'z ichki dunyosiga nazar tashlashga, o'z tuyg'ulari oldida samimiy bo'lishga chorlaydi.

Tabiat va inson kechinmalari uyg'unligi

Muqimiy ijodida tabiat tasvirlari insoniy tuyg'ular bilan uzviy bog'liq. Bahor kelishi, gullarning ochilishi yor visoli bilan qiyoslansa, xazonrezgi yoki qishning sovug'i ayriliq va shoirning mahzun qalbiga o'xshatiladi. Biroq Muqimiyda umid har doim g'amdan ustun turadi. Uning lirikasi qanchalik dardli bo'lmay, unda insoniy g'urur va poklik saqlanib qoladi. Oshiq o'zining dardi bilan faxrlanadi, chunki bu dard uni hayvoniylikdan uzoqlashtirib, chin insoniy darajaga ko'taradi.

Muqimiy lirikasi - musiqa va qo'shiqchilikda

Muqimiy g'azallari shunday musiqiylikka egaki, ular asrlar davomida

o'zbek ashulachiligining, xususan, "Shashmaqom" va katta ashula yo'llarining asosini tashkil etib kelmoqda. "Ey chashmi jodu", "Toshkent yo'lida", "Ayrilmasun" kabi o'nlab asarlari xalq xotirasiga muhrlangan. Buning siri shundaki, Muqimiy so'zning musiqasini his qilgan. Uning g'azallaridagi har bir bayt inson qalbining urishiga (ritmiga) mos tushadi. Insoniy kechinmalar tilning eng boy va jarangdor vositalari orqali bayon etilgani bois, ular eshituvchining qalbiga tez yetib boradi. Muqimiy lirikasidagi muhabbat va insoniy kechinmalar faqatgina bir shoirning shaxsiy his-tuyg'ulari emas, balki butun bir millatning ma'naviy olami, dardlari va orzu-umidlari in'ikosidir. U ishq mavzusini ijtimoiy dard bilan, mumtoz an'anani hayotiy realizm bilan uyg'unlashtira oldi. Muqimiy insonni ulug'laydi, uning qalbidagi tuyg'ularni muqaddas deb biladi. Bugungi kunda ham Muqimiy she'riyati o'z ahamiyatini yo'qotmaganining sababi - undagi samimiylilik va har qanday zamon uchun dolzarb bo'lgan insoniy dardlardir. Shoir aytganidek, inson qalbi ishq bilan tirikdir, bu ishq esa insonni doimo poklikka va go'zallikka yetaklaydi. Uning ijodi bizga inson bo'lib qolishni, ko'ngilni e'zozlashni va har qanday sharoitda ham vafodor bo'lishni o'rgatadi. Muqimiy o'zining "Muqimiy" (doimiy, muqim) taxallusi kabi o'zbek xalqi qalbidan mangu o'rin egallagan shoirdir.

Xulosa.

Muqimiy lirikasida muhabbat va insoniy kechinmalar talqini o'zbek adabiyotining eng yuksak cho'qqilaridan biri hisoblanadi. Shoir o'z g'azallarida nafaqat mumtoz ishqiy an'analarni davom ettirdi, balki ularni hayotiy realizm va xalqchilik ruhi bilan boyitdi. Uning asarlaridagi oshiq obrazi o'zining sadoqati, sabr-toqati va pokiza tuyg'ulari bilan kitobxon qalbini larzaga soladi. Muqimiy lirikasi insonni ma'naviy yuksaklikka, go'zallikni qadrlashga va samimiylikka chorlaydi. Shoirning ishqiy dard va ijtimoiy muhitni uyg'unlashtira olish mahorati uning ijodini asrlar osha o'lmas qilib qoldirdi. Xulosa qilib aytganda, Muqimiy merosi inson qalbi naqadar chuqur va boy ekanligini ko'rsatib, bugungi kunda ham ma'naviy poklanish manbai bo'lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdug'afurov, A. (1976). Muqimiy satira va yumori: XIX asr oxiri o'zbek adabiyoti tarixida shoir lirikasi va hajviyoti tahlili. Toshkent: Fan. (120–145-betlar).
2. Karimov, N. (2012). O'zbek adabiyoti tarixi: XIX asr oxiri va XX asr boshi milliy uyg'onish davri adabiyoti va Muqimiy ijodi. Toshkent: Ma'naviyat. (85–112-betlar).
3. Muqimiy, M. (1974). Asarlar to'plami: Ikki jildlik. Birinchi jild: G'azallar, she'rlar va lirik merosning badiiy xususiyatlari. Toshkent: G'afur G'ulom

nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. (210–235-betlar).

4. Qosimov, B. (2002). Milliy uyg'onish: Estetika, sotsiologiya va poetika masalalari, Muqimiy lirikasi tadriji. Toshkent: Ma'naviyat. (118–140-betlar).

6. Sulton, I. (1980). Adabiyot nazariyasi: Badiiy mahorat va adabiy tur hamda janrlar, Muqimiy g'azallari tahlili. Toshkent: O'qituvchi. (240–265-betlar).